

Systematic review of social unrest control researches with metacomposite method

*Behrooz Asadollahi*¹

*Sayyad Darvishi*²

*Hosein Zolfaghari*³

*Ebrahim Davoodi Dehaghani*⁴

Type of article: A research paper extracted from a doctoral thesis

Received: 26/10/2023

Accepted: 07/12/2023

NAJA Strategic Studies Quarterly/Vol.8/NO.3 (serial 29)/Autumn 2023*197-232

DOR: 20.1001.1.25381946./SSJ.2023.102167

Abstract

Background and purpose: Riots of any nature have an important impact on society's security, and failure to control and deal with them in a timely manner creates the basis for the emergence of other crises and causes irreparable costs and damages. Therefore, the aim of the current research is to systematically review the researches on the control of social unrest with the meta-composite method.

Method: The current descriptive-analytical research was of a developmental type and was conducted within the framework of a qualitative approach and using the meta-composite method with the seven-step method of Sandelowski and Barroso. The scope of the study includes all foreign research and studies in the period from 2013 to 2023 and internal studies in the period from 1392 to 1402 in the field of controlling or dealing with social unrest. In this regard, the obtained articles and documents were examined according to the acceptance criteria, and finally, 38 studies that met the inclusion criteria were analyzed.

Findings: Based on the results of data analysis in this research, 82 indicators, 17 components and 8 dimensions were identified as effective factors in controlling social unrest in various domestic researches, which are: trade union-labor situation, political-security situation, smart model, soft strategy, Preventive strategy, psychological operations, intelligence elites and police strategy and based on these factors, the final integrated model was presented and validated.

Results: This research, by identifying all the effective factors on the control of social unrest, which has been obtained based on the available sources in the last 10 years, can be used as a basis for planning by policy makers; Also, according to the results, paying attention to influential drivers and new models and using technologies is very effective in controlling social unrest.

Keywords: strategy, control, unrest, social unrest, metacomposition.

1. PhD student in crime prevention management, Amin University of Administrative Sciences, Tehran, Iran. Behrozasadilahi911@gmail.com

2. Associate Professor, Police Command and Management Department, Amin University of Administrative Sciences, Tehran, Iran(corresponding author). s49darvishi@gmail.com

3. Associate Professor, Police Command and Management Department, Amin University of Administrative Sciences, Tehran, Iran.zolfagharih@yahoo.com

4. Associate Professor of Strategic Management Department, Amin University of Management Sciences, Tehran, Iran. ebrahim.davoodi@apu.ac.ir

مرور نظام‌مند پژوهش‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی با روش فراترکیب

بهروز اسداللهی^۱

صیاد درویشی^۲

حسین ذوالفقاری^۳

ابراهیم داودی دهقانی^۴

نوع مقاله: مقاله پژوهشی مستخرج از رساله دکتری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۶

فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا/سال هشتم/ شماره ۳ (پیاپی ۲۹) - پاییز ۱۴۰۲ - ۱۹۷-۲۳۲

DOR: 20.1001.1.25381946/SSJ.2023.102167

چکیده

زمینه و هدف: ناآرامی‌ها با هر ماهیتی، تأثیر مهمی بر امنیت جامعه داشته و عدم کنترل و مقابله به‌موقع، زمینه‌ساز بروز بحران‌های دیگر شده و هزینه و صدمات جبران‌ناپذیری را در پی دارد؛ از این‌رو، هدف پژوهش حاضر، مرور نظام‌مند پژوهش‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی با روش فراترکیب است.

روش: پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی از نوع توسعه‌ای بوده و در چارچوب رویکرد کیفی و با استفاده از روش فراترکیب با روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو انجام شد. قلمرو مطالعه شامل کلیه تحقیقات و مطالعات خارجی در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳ و مطالعات داخلی در بازه زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ در حوزه کنترل یا مقابله با ناآرامی‌های اجتماعی است. در این راستا، مقالات و اسناد به‌دست‌آمده با توجه به معیارهای پذیرش موردبررسی قرار گرفتند و در نهایت، ۳۸ پژوهش که از معیارهای ورود به مطالعه برخوردار بودند، تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: براساس نتایج تحلیل داده‌ها در این پژوهش، ۸۲ شاخص، ۱۷ مؤلفه و ۸ بعد به‌عنوان عوامل مؤثر بر کنترل ناآرامی‌های اجتماعی در پژوهش‌های مختلف داخلی شناسایی شدند که عبارتند از: وضعیت صنعتی - کاری، سیاسی - امنیتی، الگوی هوشمندانه، راهبرد نرم، راهبرد پیشگیرانه، عملیات روانی، اشراف اطلاعاتی و راهبرد انتظامی و براساس این عوامل، الگوی یکپارچه‌نهایی ارائه و اعتبارسنجی شد.

نتایج: این پژوهش با شناسایی تمامی عوامل مؤثر بر کنترل ناآرامی‌های اجتماعی که براساس منابع موجود در ۱۰ سال اخیر به‌دست آمده است، می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای برنامه‌ریزی از سوی سیاست‌گذاران امر قرار گیرد؛ همچنین، طبق نتایج، توجه به پیشران‌های تأثیرگذار و الگوهای نوین و بهره‌گیری از فناوری‌ها در کنترل ناآرامی‌های اجتماعی بسیار تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: راهبرد، کنترل، ناآرامی، ناآرامی اجتماعی، فراترکیب.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت پیشگیری از جرم، دانشگاه جامع علوم‌انتظامی‌امین، تهران، ایران.
Behrozasadilahi911@gmail.com
۲. دانشیار گروه فرماندهی و مدیریت انتظامی، دانشگاه جامع علوم‌انتظامی‌امین، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
s49darvishi@gmail.com
۳. دانشیار گروه فرماندهی و مدیریت انتظامی، دانشگاه جامع علوم‌انتظامی‌امین، تهران، ایران.
zolfaghari@yahoo.com
۴. دانشیار گروه مدیریت راهبردی، دانشگاه جامع علوم‌انتظامی‌امین، تهران، ایران.
ebrahim.davoodi@apu.ac.ir

مقدمه

در طول تاریخ پس از پیروزی انقلاب اسلامی، کشور ما مورد حمله‌های گوناگونی اعم از اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، رسانه‌ای و تهدیدات نظامی از سوی غرب و ایادی استکبار قرار گرفته‌است و گاهی اوقات، این حمله‌ها امکان بروز اجتماعی یافته و در قالب اعتراضات و اجتماعات عمومی جلوه‌گر شده‌اند. ترکیب حمله‌های خارجی و ناکارآمدی‌های داخلی زمینه را برای نارضایتی مردم و اعتراض آنها فراهم نموده‌است (یوسفی رامندی، ۱۳۹۹). این حمله‌ها، هر از چند گاهی، موجب بروز ناآرامی‌های اجتماعی در جامعه شده و توسط عناصر دشمن در خارج و داخل، جهت‌دهی و هدایت شده‌است. وقوع این ناآرامی‌ها دارای آثار گسترده و متنوعی بوده و ویژگی بارز آن این‌است که با امتداد زمانی، موجب گسترش به سایر مناطق کشور و ظهور ناآرامی‌های گسترده اجتماعی گردیده‌است.

ناآرامی‌های اجتماعی از مفاهیم بنیادین حوزه مطالعات امنیتی محسوب می‌شود و از اوایل قرن بیستم مورد توجه صاحب‌نظران شاخه‌های مختلف علوم اجتماعی واقع شده‌است، ولی در جمهوری اسلامی ایران از سال‌های گذشته تاکنون، به جز چند مورد محدود، نسبت به بررسی علمی ناآرامی‌های اجتماعی توجه چندانی مبذول نشده‌است (عسگری، ۱۳۹۸). ناآرامی در قالب آشوب، اعتراض و مانند آن یکی از پدیده‌های رایج و شناخته‌شده در جوامع مختلف است (صفایی و محقق داماد، ۱۴۰۱). مختل نمودن رفت‌وآمد مردم، بستن خیابان‌ها، حمله پراکنده به عوامل انتظامی و شهروندان (حتی خشونت مسلحانه محدود)، واردآوردن آسیب و خسارت به اموال عمومی و خصوصی، سردادن شعارهای خلاف اصول و مبانی جامعه و اموری از این قبیل که به صورت آگاهانه و یا ناآگاهانه صورت می‌گیرد و با قواعد و قوانین جاری کشور در تعارض است، از مصداق‌های ناآرامی به‌شمار می‌آید (عسگری و حسینی، ۱۴۰۰). بنابراین، می‌توان گفت که شکل‌گیری ناآرامی‌های اجتماعی و اعتراضات داخلی آن، از جمله مهم‌ترین چالش‌هایی است که می‌تواند نظام سیاسی و حاکمیت را به مخاطره بیندازد. این ناآرامی‌ها، چنانچه مدیریت نشوند، می‌توانند اثرات

پرشماری از خود برجا گذارند و نظم و نظام مستقر را با چالش جدی روبه‌رو سازند.

نگاهی اجمالی به وقایع و ناآرامی‌ها در کشور، نشان می‌دهد که در دهه اخیر، این ناآرامی‌ها سیر صعودی و افزایشی داشته و فاصله زمانی آن کاهش یافته و از هر ده‌سال یک بار، تقریباً به دو سال یک بار تبدیل شده‌است. همچنین، دامنه این ناآرامی‌ها از شهرهای بزرگ به محله‌ها کشیده شده‌است؛ هرچند که شدت تخریب و روش‌های ظهور و بروز خشونت نیز با رشد همراه بوده‌است؛ به‌طوری‌که در سال‌های اخیر، بنا به دلایل گوناگون، شاهد بروز ناآرامی‌های متعدد در کشور هستیم که از جمله مهم‌ترین آنها، ناآرامی‌های دی ۹۶، مرداد ۹۷، آبان ۹۸، آبان ۱۴۰۰ و شهریور ۱۴۰۱ است.

صرف‌نظر از عدم عوامل شکل‌گیری ناآرامی‌ها، عدم کنترل و مقابله به‌موقع با آن، می‌تواند زمینه‌ساز یک بحران تمام‌عیار اجتماعی شده و صدمات جبران‌ناپذیری را بر جای گذارد؛ بنابراین، موضوع ناآرامی و به تبع آن، نحوه کنترل این پدیده، از جمله مسائلی است که برای سازمان‌های انتظامی و امنیتی مهم بوده و از حساسیت خاصی برخوردار است. از این منظر، کنترل ناآرامی‌ها، یک مأموریت ویژه برای پلیس است که هدف اصلی آن، پاسداری از نظم و امنیت عمومی است و طبق قانون، تأمین نظم، امنیت و آسایش عمومی از جمله کنترل ناآرامی‌ها اجتماعی از وظایف فراجا به‌شمار می‌رود.

درخصوص اهمیت موضوع پژوهش باید عنوان نمود که توجه به مهم‌ترین فعالیت‌های انجام‌شده برای کنترل ناآرامی‌ها با بهره‌گیری از روش فراترکیب، نوعی مدیریت دانش است؛ چراکه دانش و تجربه ضمنی و اندوخته‌شده فرماندهان و مدیران در خلال مواجهه با ناآرامی را به‌صورت علمی و نظام‌مند به شبکه‌ای از مضامین مرتبط تبدیل خواهد نمود. پرداختن به فعالیت‌های شکل‌گرفته در قالب مرور نظام‌مند برای مقابله با ناآرامی‌های اجتماعی، تصویر درست و کاملی از فعالیت‌های انجام‌شده را ارائه می‌دهد که بررسی آنها می‌تواند ضمن رفع خلأهای موجود، مبنای بسیاری از تحلیل‌ها، اصلاحات و تغییر رویکردها قرار گیرد. ازسوی دیگر، کنترل ناآرامی‌ها و ارائه راهکارهای کاربردی

بر مبنای فعالیت‌های پیشگیرانه، تأثیر فزاینده‌ای در مقابله با تحرکات سوء مشابه آتی خواهد داشت. با توجه به اینکه پیش‌بینی حوادث و اغتشاشات، در کاهش هزینه‌کرد کشور در ابعاد مختلف اعم از امنیتی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی نقش تعیین‌کننده‌ای دارد، بررسی آن از جنبه‌های مختلف با هدف جلوگیری از تکرار آن بسیار ضروری است.

ضرورت نگرشی جامع و نظام‌مند به موضوع شناسایی و دسته‌بندی عوامل مؤثر بر کنترل ناآرامی‌های اجتماعی از آن جهت دارای اهمیت است که تاکنون تحقیقات انجام‌شده در این زمینه به صورت جزیره‌ای و محدود بوده‌است؛ بر این اساس، جای تحقیقی که به روند عوامل مؤثر در کشور به طور نظام‌مند بپردازد، احساس می‌شود. این پژوهش علاوه بر معرفی روش کیفی فراترکیب - که روشی نوین و نظام‌مند برای شناسایی و دسته‌بندی عوامل است - می‌تواند الگویی را برای کنترل ناآرامی‌های اجتماعی فراهم آورد؛ بنابراین، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده در ادبیات و پیشینه نظری، راهبردهای کنترل ناآرامی‌های اجتماعی کدامند؟

پیشینه

روحی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «مشارکت مردمی؛ انتظام و امنیت‌سازی در سپهر اندیشه امام‌خامنه‌ای» اعلام داشتند که برای دستیابی به رویکردی نسبتاً پایدار در تبیین راهبردهای انتظام و امنیت‌سازی در عرصه مردمی و دیگر عرصه‌های نیازمند اتکا به مشارکت مردمی، تبیین ماهیت و مبانی نظری و نیز عناصر و مختصات مشارکت، از اهمیت اساسی برخوردار است و یکی از منابع اصلی و مطمئن برای استخراج خطوط راهنما، اندیشه‌ها و دیدگاه‌های رهبران فکری انقلاب اسلامی است. نتایج بررسی‌ها نشان داد که واژگانی که از کلیت و فراگیری بیشتری برخوردار بودند، در پنج مقوله یا مفهوم قابل دسته‌بندی هستند که عبارت‌اند از حضور مردم، حضور مردمی، دخالت مردم، حضور ملی و حضور بسیجی.

برجوهی‌فرد و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «الگوی راهبردی دفاع همه‌جانبه؛ مبتنی بر آرا و اندیشه‌های امام‌خامنه‌ی (ره) و مقام‌معظم‌رهبری

(مدظله‌العالی)» اعلام داشتند که دفاع همه‌جانبه یکی از مؤثرترین و جامع‌ترین روش‌های دفاعی در مقابله با تهدیدات نوظهور و چالش‌های امنیتی همه‌جانبه دشمن است. مطابق بیانات و مکتوبات امام‌خمينی و مقام‌معظم‌رهبري، موارد زیر به‌عنوان ابعاد عمده دفاع همه‌جانبه در نظر گرفته شده‌است: دفاع همه‌جانبه در ابعاد سخت، نیمه‌سخت و نرم.

کرمی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی انتظامی پیشگیری از شکل‌گیری اجتماعات غیرقانونی و کنترل آن» نشان داد که می‌توان الگوی انتظامی را در دو بُعد اجتماعات غیرقانونی صنفی - کارگری و سیاسی - امنیتی مفهوم‌سازی کرد. در بُعد اجتماعات غیرقانونی صنفی - کارگری، مؤلفه‌های «اصول چهارگانه سلسله‌مراتبی (مسئول‌سازی، هدایتی، حمایتی و اقدامی)، هدایت معترضان به داخل دستگاه مربوطه و پیش‌بینی محل مناسبی برای معترضان» شناسایی شد و در بُعد اجتماعات غیرقانونی سیاسی - امنیتی نیز مؤلفه‌های «عملیات روانی و روشن‌گری، عملیات فضای مجازی، عملیات اطلاعاتی و عملیات انتظامی» شناسایی شد.

مفخمی و احتشامی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تحلیل امنیتی - اجتماعی ناآرامی‌های پاییز ۱۴۰۱» عنوان داشتند که چالش‌های ایجادشده برای کشور عبارت است از: میدانی، عقیدتی و مذهبی، شبکه‌ای - هدایتی، رفتاری، معیشتی - اقتصادی، امنیتی - اطلاعاتی و مداخله خارجی. تحلیل‌های این تحقیق نشان می‌دهد که ناآرامی‌های جدید با استفاده از ارتباطات اینترنتی به‌دنبال تئوری‌پردازی محافل فکری برای به‌دست‌گرفتن افکار عمومی جوانان، زنان و اقلیت‌های مذهبی و قومی و القای تفکر سانسور شدید در ایران بوده‌است که مقابله با آن، مستلزم دستیابی به استقلال فکری، مطالبه‌گری و مبارزه با جهل به‌ویژه جهل رسانه‌ای است. از طرفی، اطلاع‌رسانی به مردم با روایتگری صحیح برای جلوگیری از روایت‌سازی‌های معاندین و مخالفین باید در صدر اقدامات قرار گیرد.

رجبی تاج امیر (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «رویکردها و سازوکارهای پلیس در پیشگیری از ناآرامی‌های اجتماعی» براساس دیدگاه‌های نظری و

یافته‌های مطالعاتی و پژوهشی و پس از توصیف علل و عوامل بروز ناآرامی‌های اجتماعی، رویکردها و سازوکارهای پیشگیرانه پلیس را از این قرار می‌داند: رویکردهای مطالبه‌گری و تحرک‌بخشی، تعاملی و همکاری سازمان‌های موثر، مداخله‌ای نرم و مبتنی بر حل مسئله مهار ناآرامی‌ها و همچنین، سازوکارهای پشتیبانی و آموزشی، حمایت قضایی، فناوری، برنامه‌ای و اجرایی (پیشگیری اجتماعی، وضعی و کیفی).

محمودبابویی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «عملیات روانی - رسانه‌ای مؤثر بر تعامل سازمانی برای مدیریت بحران‌های امنیتی» اعلام داشتند که پاسخ‌گویی سازمان‌ها و رضایت‌مندی مردم، تعامل دستگاه‌ها با یکدیگر، مقابله با ناهنجاری‌ها، پای‌بندی جامعه به ارزش‌های خودی، همبستگی جامعه، تحمل جامعه در برابر ناهنجاری، فعالیت‌ها و مراسم‌های مذهبی، بصیرت جامعه و شناخت دشمن، فعالیت رسانه‌ها در امیدافزایی، استفاده از نرم‌افزار داخلی، حفاظت حریم خصوصی، شفافیت و صداقت در ارائه اطلاعات و پای‌بندی جامعه به قانون بر تعامل سازمانی تأثیرگذار هستند و در نتیجه، عملیات روانی - رسانه‌ای در مدیریت بحران‌های امنیتی مؤثر است.

رودباری آملی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «نقش اشراف اطلاعاتی یگان ویژه ناجا در کنترل اجتماعات و مقابله با اغتشاشات» اعلام داشت که مهم‌ترین عوامل مؤثر در موضوع تحقیق، به ترتیب، امکانات و منابع انسانی (امکانات و تأسیسات حوزه مأموریتی، روش‌های متعدد بازجویی، آگاهی فرماندهان از نیروهای تحت امر، کسب اطلاعات تکمیلی از دستگیرشدگان، مستندسازی) و سپس اطلاعات سازمانی (حفظ و نگهداری سازمان، زوایای پنهان اغتشاش، تمرین پاسگاه فرماندهی) و هماهنگی برون‌سازمانی (نیازمندی‌های خبری، هماهنگی بین دستگاه‌ها و ادارات، پیش‌بینی بحران‌های آینده) و در نهایت، کنترل صحنه (آگاهی فرمانده نسبت به حوزه مأموریتی، جداسازی افراد شرکت‌کننده در اغتشاش، اقدامات بازدارنده، نمایش قدرت و انجام عملیات روانی) است.

کالی و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «جریان کنترل اعتراضات در سائوپائولو» پویایی کنترل اعتراض در سائوپائولو، با تمرکز بر ائتلاف بین بازیگران، عرصه‌ها و مجموعه‌های سازمانی را تحلیل نموده‌اند و دریافتند که سرکوب پلیس در سائوپائولو، شهروندان عادی را تشویق کرد تا به تظاهرات پیوندند و همچنین، تغییراتی را در واکنش‌های دولت محلی و فدرال به اعتراضات و در مجموعه‌های سرکوبگرانه کنترل اجتماعی برانگیخت.

هادسون و والش (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «ناآرامی اجتماعی در بریتانیا و ترکیه: بازنگری خشونت پلیس علیه جوامع مخالف» به بررسی خشونت پلیس در جریان ناآرامی‌های لندن و اعتراضات پارک گزی در استانبول پرداخته‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد که افزایش بی‌عدالتی اجتماعی در بریتانیا و فرسایش دموکراسی متکثر در ترکیه، تناقض مداخله دولت را روشن می‌کند؛ زیرا دو دولت، سرکوب سریع قیام بدون تحکیم اعتماد عمومی و عدالت اجتماعی در جامعه را در اولویت قرار دادند. این مطالعه تطبیقی نشان می‌دهد که عناصر لیبرال و غیرمذهبی نظام حاکم سرمایه‌داری در بریتانیا در مقایسه با عناصر اقتدارگرا و مذهبی نظام حاکم سرمایه‌داری در ترکیه دارای بخش‌های مشابهی از سرکوب دولتی هستند.

مبانی نظری

کنترل ناآرامی اجتماعی

کنترل به معنی واریسی، بازرسی و تفتیش (عمید، ۱۳۹۰، ۲: ۱۶۵۵) و نیز در معنای بازدید، تفتیش، ممیزی، واریسی، نظارت و مهار است (معین، ۱۳۸۱، ۳۰۸۵). کنترل را می‌توان اعمال قدرت و هدایت یا بازداری اعمال و رفتار دیگران یا خود تعریف کرد. ناآرامی، وضعیتی غیرعادی است که در آن، عده‌ای بدون کسب مجوز دست به تجمع یا راهپیمایی غیرقانونی می‌زنند و موجب تشویش اذهان و ناامنی در یک مکان یا شهر می‌شوند.

ناآرامی را به عنوان یک شکاف بین دولت و جامعه می‌توان تعریف کرد که باعث بروز بی‌ثباتی سیاسی در جامعه می‌شود. ناآرامی پدیده‌ای است که زاییده

مسائلی همچون تظاهرات خشونت‌آمیز، خیزش‌های اجتماعی، ناکامی و بن‌بست اقتصادی است (احمدی و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱). ناآرامی اجتماعی، ابراز نارضایتی گروه‌هایی از مردم است که موجب برهم‌خوردن نظم جامعه و وقوع جرایم و تخلف‌ها می‌شود. هدف ناآرامی می‌تواند دربردارنده طیفی از ابراز نارضایتی نسبت به یک سیاست/ نهاد/ شرایط تا براندازی شود (عسگری، ۱۳۹۹: ۴۶). ناآرامی‌های اجتماعی، رفتارهای جمعی مخل نظم عمومی هستند؛ خواه این رفتارها با سازماندهی همراه باشد و خواه بدون سازماندهی و رهبری صورت پذیرد. به‌طور معمول، این رفتارها با خشونت نیز درآمیخته هستند (دروگر، ۱۳۹۰: ۱۴).

تقسیم‌بندی ناآرامی‌های اجتماعی

ناآرامی‌های اجتماعی همان شکاف‌های اجتماعی پایدار و ناپایداری هستند که ریشه‌ای عمیق یا سطحی دارند و به شرح زیر تقسیم‌بندی می‌شوند:

۱. ناآرامی‌های مبتنی بر پدیده شهرها یا روستاهای رقیب: مانند ناآرامی‌های قزوین در سال ۱۳۷۳، سبزوار، نیشابور، قائنات و قوچان در سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۱؛
۲. ناآرامی‌های مرتبط با تقسیمات کشوری؛ که عموماً بحث تبدیل یک شهرستان به مرکز استان و یا تغییر یکی از واحدهای تقسیمات اداری و سیاسی کشور به وضعیتی بالاتر است؛ مانند کازرون در سال ۱۳۹۶؛
۳. ناآرامی‌های اجتماعی مبتنی بر وقایع قومی در شهرهای رقیب: برخی رخدادها نظیر قتل‌ها، دعاوی اراضی، اظهارات تحریک‌کننده برخی مقامات یا معتمدین محلی در رابطه با شهر یا روستای رقیب و غیره؛
۴. ناآرامی‌های اجتماعی ناشی از معضلات زندگی شهری؛
۵. ناآرامی‌های مبتنی بر تنش‌های قومی و اقلیت‌های مذهبی؛
۶. ناآرامی‌های اجتماعی - سیاسی مبتنی بر انتخابات: این قبیل ناآرامی‌ها عموماً در رابطه با انتخابات ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی یا شورای شهر در سطح شهرهای کوچک و یا بزرگ رخ می‌دهد؛ مانند ناآرامی‌های سال ۸۸؛

۷. ناآرامی‌های شخص‌محور: معمولاً براساس احساس فاصله با شخص یا اشخاص زنده و یا شخصیت‌های تاریخی انجام می‌گیرد. یکی از ویژگی‌های این ناآرامی‌ها پرتنش و دامنه‌دار بودن آن است.
۸. ناآرامی‌های مبتنی بر مسائل صنفی: در رابطه با این ناآرامی‌های اجتماعی، معمولاً مسائل اقتصادی، دستمزدها و مسائل شغلی، سختی کار، وضع برخی از قوانین و لوائح و اعتراض به برخی از مسائل مدیریتی و نقایص امنیتی مرتبط با کار را می‌توان لحاظ کرد؛ مانند ناآرامی‌های کارگری و معلمان و آشوب‌های سال ۹۸؛
۹. ناآرامی‌های اجتماعی با محور دانشگاه: این ناآرامی‌ها با هویت دانشجویی و یا با مصادره این هویت، شکل می‌گیرد؛ مانند کوی دانشگاه تهران ۱۳۷۸ (حیدرنیا، ۱۴۰۰).

پیشران‌های بروز ناآرامی‌ها در ایران

۱. پیشران ضدانقلابی و براندازی: اصولاً ناآرامی با پیشران ضدانقلابی و براندازی به صورت ماهرانه طراحی شده و به راحتی قابل تشخیص نیست؛ بلکه ماهیت آن به‌مرور زمان توسط عوامل اصلی و با سوءاستفاده از احساسات مردم آشکار گردیده و تبدیل به پیشران ناآرامی می‌شود. از جمله نشانه‌های ناآرامی با پیشران ضدانقلابی و براندازی از این‌قرار است: عناصر اصلی آموزش‌دیده و سازمان‌یافته، شعارهای ساختارشکنانه، دامنه بالای تخریب اموال عمومی، تحریک افکار عمومی از طریق زنان، کشته‌سازی، احتمال استفاده از سلاح توسط اغتشاشگران و مانند آن. هدف این نوع ناآرامی، اقدامات براندازانه و تجزیه‌طلبانه است.
۲. پیشران سیاسی: ناآرامی با پیشران سیاسی معمولاً حین تبلیغات انتخاباتی یا بعد از اعلام نتایج انواع انتخابات ملی و منطقه‌ای روی می‌دهد و احزاب و گروه‌ها و جریان‌های سیاسی نیز زمینه‌ساز و هدایت‌گر اغتشاشات با پیشران سیاسی می‌شوند. بعضی از دلایل بروز ناآرامی‌ها با پیشران سیاسی عبارت‌اند از: تضادها و شکاف‌های سیاسی بین جامعه و یا بخشی از دستگاه حاکم، تضادها و رقابت‌های خصمانه

بین احزاب و جریان‌های مختلف با دستگاه حاکمیتی، تضادها و اختلافات سیستم حاکم با دیگر دولت‌ها، تضاد و اختلاف بین جریان‌های مختلف در دستگاه حاکمیتی. هدف از ناآرامی با پیشران سیاسی، تحمیل اراده بر طرف مقابل و یا حاکمیت است.

۳. پیشران اقتصادی: گرانی، بیکاری و ورشکستگی شرکت‌ها و مؤسسات مالی، پیشران تعداد زیادی از اعتراضات و آشوب‌ها هستند. در ناآرامی با پیشران اقتصادی اصولاً باید تا آنجا که امکان دارد، فرمانده تمام توان خود را بر کنترل اوضاع بدون توسل به خشونت متمرکز سازد. بعضی از دلایل بروز ناآرامی با پیشران اقتصادی عبارت‌اند از: قوانین و روابط مربوط به کارگران و کارفرمایان، مکاتب اقتصاد دولتی، اقتصاد آزاد و تبعات آن در محیط داخلی کشورها، تلاش کارگران برای کسب امتیازات و درآمدهای بیشتر از یک‌سو و تلاش کارفرمایان و صاحبان سرمایه برای بهره‌گیری از نیروی کار ارزان از سوی دیگر، وضعیت رشد اقتصادی و تولید ناخالص ملی در کشورها، ظهور قدرت‌های جدید اقتصادی و ازدست‌رفتن فرصت‌های بسیار در دیگر کشورها، تلاش قدرت‌های بزرگ به‌منظور سلطه بر منابع و ذخایر دیگر کشورها، وضعیت تورم و نرخ بیکاری در کشورها و نقش این شرایط بر رفاه عمومی، بهره‌گیری از حربه اقتصاد در جنگ نرم علیه کشورهای دیگر. هدف از ناآرامی با پیشران اقتصادی، دریافت حق و حقوق معترضان است.

۴. پیشران زیست‌محیطی: پدیده‌هایی مانند خشکسالی در ایران، ضمن ایجاد مشکلات جدی در معیشت مردم، چالش‌های امنیتی را نیز به‌دنبال دارند. بعضی از دلایل بروز ناآرامی با پیشران زیست‌محیطی عبارت‌اند از: خشکسالی و مسئله کمبود آب، انتقال آب از یک استان به استان دیگر، سهم‌خواهی کشاورزان دوردست از منبع آبریز، نفوذ ریزگردها و اعتراضات ناشی از آن، باران‌های موسمی و سیل‌های سهمگین که باعث خسارت‌های فراوان می‌شوند، مشکل تهیه آب شرب بهداشتی، دفع

بهداشتی زباله و... هدف از ناآرامی با پیشران زیست‌محیطی، مطالبه حقوق معترضان است.

۵. پیشران اجتماعی، فرهنگی، قومی و مذهبی: به‌جهت وجود حساسیت مذهبی و قومی، ممکن است بروز یک حرکت نسنجیده، منطقه‌ای را روزها و هفته‌ها با تشنج مواجه سازد و جوسازی رسانه‌ها در فضای مجازی نیز سبب بازتاب بین‌المللی شده و گاه زمینه دخالت‌های غیرمستقیم و مستقیم بیگانگان را نیز رقم می‌زند. راهکار اصولی مقابله با هرگونه اغتشاش، با پیشران قومی و مذهبی باید هوشمندانه باشد و در این راستا، شناخت کامل و عمیق پیشران جریان‌های قومی و مذهبی برای پلیس، ضروری است. بعضی از دلایل بروز اغتشاش با پیشران اجتماعی، فرهنگی و قومی عبارت‌اند از: تضادهای طبقاتی، حاشیه‌نشینی در شهرهای بزرگ، مهاجرت‌های داخلی و خارجی، عدم توسعه متوازن در بخش‌های رفاهی، خدماتی و وجود تبعیض‌های آشکار در این حوزه‌ها، افزایش انتظارات و سطح توقعات عامه با توجه به توسعه وسایل ارتباطی و آشنایی با وضعیت اجتماعی و رفاهی دیگر کشورها، وضعیت آموزش و پرورش و بهداشت، تضاد و شکاف‌های قومی، واگرایی نسبت به فرهنگ و علایق ملی، وجود تضادهای مذهبی و اعتقادی، نگرش‌های عامه به ارزش‌ها و عقاید و پای‌بندی به رسوم و آداب خاص، تلاش برای جایگزینی ارزش‌ها و باورهای فرهنگی از سوی گروه‌های جمعیتی و یا کشورها و قدرت‌های بزرگ بر دیگر کشورها، بهره‌گیری و علاقه‌مندی به هنرهای سمعی و بصری و رواج این هنرها در سطح جامعه (کرمی، ۱۴۰۲، ۶۱-۵۳؛ رضایی، ۱۴۰۱، ۸۴-۷۱).

نظریه‌های رفتارهای جمعی

روشن است که آگاهی از رویکردهای نظری در تسهیل کنترل ناآرامی‌های اجتماعی و بحران‌های امنیتی بسیار موثر است. به‌همین سبب، مهم‌ترین نظریه‌های مرتبط در اینجا مورد بحث و امعان نظر قرار می‌گیرند:

۱. نظریه توده‌ها (گوستاو لوبون)^۱

لوبون را نخستین نظریه‌پرداز می‌دانند که به‌صورت دقیق، به مطالعه پیرامون کنش‌های جمعی پرداخته است. او معتقد است که بدون آگاهی ژرف از ماهیت روان‌شناسی توده‌ها، حکم‌راندن بر توده‌های مردم، دشوار و یا حتی ناممکن است. به عقیده وی، توده از منظر روان‌شناسی تنها عبارت از تجمع و اتفاق عده‌ای از افراد، صرف نظر از ملیت، شغل و جنسیت آنان نیست؛ بلکه عبارت‌است از جماعتی از انسان‌ها که تحت شرایط خاصی و تنها تحت همین شرایط، گرد هم می‌آیند و ویژگی‌های جدیدی کسب می‌کنند که با ویژگی‌های تک تک آنها متفاوت است. در این شرایط، شخصیت خودآگاه فرد ناپدید می‌شود و احساس‌ها و افکار تمامی توده هم‌سان و هم‌سو می‌شود (لوبون، ۱۳۸۴: ۴۵).

۲. نظریه رفتار جمعی^۲ (اسملسر^۳)

منظور اسملسر از رفتار جمعی، کنشی است که از سوی گروهی از افراد جامعه به‌وقوع می‌پیوندد و اغلب ماهیتی هیجانی و انفجارآمیز دارد و نظم مستقر را دستخوش اخلال می‌سازد. او در ذیل مفهوم رفتارهای جمعی اعتراض‌آمیز (بحران‌زا)، پنج دسته واکنش را جای می‌دهد: ۱. وحشت‌زدگی^۴؛ ۲. هیجان جمعی (هیستری جمعی)^۵؛ ۳. طغیان خصومت‌آمیز (شورش)^۶؛ ۴. جنبش معطوف به هنجار^۷؛ ۵. جنبش معطوف به ارزش^۸ (اسملسر، ۱۳۹۰). منظور اسملسر از وحشت‌زدگی، نوعی رفتار جمعی است که بر اثر یک عامل تهدیدکننده واقعی یا خیالی پدید آمده و در نتیجه آن، گروهی از افراد جامعه به اعمالی نظیر گریز یا ستیز هیجانی شدید مبادرت می‌نمایند. به‌عبارت‌دیگر، گروهی از افراد جامعه دچار هراس و سراسیمگی می‌شوند که ممکن است برای

1. leobon

2. Theory of Collective Behavior

3. Smelser

4. Panic

5. Collective Emotion (Collective Hysteria)

6. Riot

7. Norm Oriented Movement

8. Value Oriented Movement

غلبه ناهشیارانه بر وحشت‌زدگی خود، به اعمال شدید و خشونت‌آمیز دست بزنند (اشنایدر^۱، ۲۰۰۱).

۳. نظریه هم‌گرایی جمعی (هوفر^۲)

هوفر که از بنیان دیدگاه هم‌گرایی است، معتقد است که افراد شرکت‌کننده در یک کنش بحران‌آفرین، صرف‌نظر از وجوه افتراقی که از حیث هوش، شخصیت، اقتصادی و جز آن دارند، دارای یک یا چند ویژگی مشترک برجسته هستند که موجب پیوستگی و انسجام آنها می‌شود. به باور او، یک اجتماع معترض فقط گردهم‌آمدن اتفاقی عده‌ای غریبه و ناآشنا نیست؛ بلکه تجمع عده‌ای از افراد ناراضی و معترض است که دست کم برخی انگیزه‌ها، نیازها و هیجانات آنها مشترک است (هوفر، ۱۳۸۵). از نظر حامیان دیدگاه روان‌تحلیلگری فروید، انگیزه‌های جنسی و تمایلات پرخاشگرانه، از مهم‌ترین عواملی است که گروهی از افراد را گرد هم می‌آورد و آنها را برای انجام رفتارهای مخمل امنیت‌دیگران برمی‌انگیزاند. به باور آنها، در موقعیت‌های گروهی، کنترل افراد گروه به رهبر گروه منتقل می‌شود؛ به‌همین سبب، آنها آزادانه و بدون احساس گناه، مبادرت به رفتارهای مخمل امنیت عمومی می‌کنند (بارون^۳، ۲۰۰۰).

۴. نظریه هنجار نخواستنه (ترنر و کیلیان^۴)

این دیدگاه براساس مطالعات مظفر شریف و توسط ترنر و کیلیان ارائه شده‌است؛ براساس این دیدگاه، کنش‌گران معترض و مخمل امنیت (برای مثال، گروه‌های اوباش و تماشاچیان اخلاک‌گر فوتبال) در بین خود، هنجاری جدید پدید می‌آورند و همه آنها به آن گردن می‌نهند؛ بنابراین، آن هنجار خیلی زود توسط تمامی معترضان و اخلاک‌گران پذیرفته شده و به قاعده‌ای برای رفتار تبدیل می‌شود. در چنین شرایطی، آشوبگران نه‌تنها به‌خاطر کنش‌های شدید،

-
1. Snyder
 2. Huffer
 3. barun
 4. Turner & Killian

خشن و غیراخلاقی خود احساس گناه نمی‌کنند بلکه آن را مایه مباهات خویش نیز می‌دانند (ترنر و کیلیان، ۱۹۸۷).

۵. نظریه فردیت‌زایی (زیمباردو)^۱

این رویکرد نخستین‌بار توسط زیمباردو فرمول‌بندی شد و پس از آن تحقیقات مختلفی پیرامون ابعاد گوناگون آن صورت پذیرفت. براساس این نظریه، وقتی که افراد در گروه معترض جذب می‌شوند، فردیت خود را از دست می‌دهند و بر اثر آن، ممکن است به کنش‌های خشونت‌آمیز و غیرعقلانی مبادرت نمایند (زیمباردو، ۱۹۶۹).

۶. نظریه ناکامی - پرخاشگری و محرومیت نسبی (رابرت گر)^۲

براساس این نظریه، کنش‌های بحران‌آمیز و آشوب‌طلبانه گروهی از شهروندان ناشی از دستیابی به اهداف و مقاصد خویش است. تد رابرت گر براساس ناکامی - پرخاشگری، نظریه جدیدی با عنوان «محرومیت نسبی» فرمول‌بندی نموده‌است که در آن، به تبیین شورش‌ها و آشوب‌های شهری می‌پردازد. براساس این دیدگاه، پیش‌نیاز لازم برای بروز رفتارهای خشونت‌آمیز جمعی شهری، وجود محرومیت نسبی است که می‌توان آن را به‌عنوان احساس وجود اختلاف بین میزان توقعات (شامل آن دسته از تسهیلاتی که در محل زندگی وجود دارد) و امکانات تعریف کرد (رابرت گر، ۱۳۸۷، ۵۵۲).

۷. نظریه بسیج منابع

نظریه پردازان بسیج منابع، هرگونه پیش‌فرض مبتنی بر رفتار غیرعقلانی و احساسی در کنش جمعی را رد کرده و جنبش‌های اجتماعی را در واقع، پاسخ‌های نوآورانه و عقلانی به اوضاع و فرصت‌های جدید جامعه در نظر می‌گیرند. باوجود تنوع نظریات این رویکرد، عناصر مشترکی وجود دارند که می‌تواند یکپارچه‌سازی آنها را ذیل عنوان رویکرد بسیج منابع توجیه کند. تأکید بر فرض رفتار مبتنی بر حسابگری‌های هزینه و فایده در پیوستن به کنش جمعی، تأکید بر وجود منابع در دسترس و تأکید بر

1. Zimbardo
2. Rabet Ger

وجود سازمان، ازجمله عناصر مشترک این نظریات است. تأکید ویژه این رویکرد به متغیرهای عینی مانند سازمان، علایق، منافع، منابع، فرصت‌ها و راهبرد مبتنی بر بسیج وسیع است (کوهن^۱، ۱۳۹۵).

روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت داده‌ها و سبک تحلیل، در گروه پژوهش‌های کیفی قرار گرفته است و در آن، از روش فراترکیب و مرور نظام‌مند برای بررسی پژوهش‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی استفاده شده است. روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، مبتنی بر اطلاعات اسنادی و ابزار گردآوری داده‌ها نیز اسناد و مدارک کتابخانه‌ای است. در پژوهش حاضر، جامعه آماری شامل ۸۲ پژوهش منتشرشده (مقاله، پایان‌نامه، رساله) در پایگاه‌های اطلاعاتی علمی معتبر داخلی و خارجی است که براساس کلیدواژه‌های تعریف‌شده و به‌منظور دستیابی به نمونه‌ای نظری که اشباع نظری را موجب شود، پیمایش شدند. برای جستجوی کلیدواژه‌ها محدوده زمانی ۱۰ سال اخیر ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ در نظر گرفته شد. در زمینه نمونه‌گیری، ۳۸ مطالعه مرتبط با استفاده از رویکرد هدفمند انتخاب شد و مبنای روایی این پژوهش، نظر متخصصان بوده است. برای سنجش پایایی در این پژوهش، از آزمون توافق کاپای کوهن استفاده شده است.

شیوه انجام این پژوهش، فراترکیب است که یکی از روش‌های فرامطالعه به‌شمار می‌رود و منظور از آن، یک تجزیه و تحلیل عمیق از کارهای پژوهشی انجام‌شده در یک حوزه خاص است. فرامطالعه به چهار بخش قابل تقسیم است: فراتحلیل (تحلیل کمی یافته‌های پژوهش‌های گذشته)، فراترکیب (تحلیل کیفی یافته‌های پژوهش‌های گذشته)، فراروش (تحلیل روش‌شناسی پژوهش‌های گذشته) و فرانظریه (تحلیل نظریه‌های پژوهش‌های گذشته) تقسیم می‌شود. فرامطالعه اگر به‌صورت کیفی بر روی مفاهیم مورد استفاده در مطالعات گذشته انجام گیرد، فراسنتز یا فراترکیب شناخته می‌شود (زیممر^۲،

1. cohen

2. Zimmer

۲۰۰۶، ۳۱۵). روش فراترکیب در بین پژوهش‌های فرامطالعه بیشترین کاربرد را دارد و ترکیبی تفسیری از یافته‌های کیفی ارائه می‌نماید؛ به‌گونه‌ای که نتیجه ترکیب، بیش‌از مجموع یافته‌های منابع مورد استفاده است (سندلوسکی و باروسو^۱، ۲۰۰۷، ۸۶).

هدف فراترکیب، ایجاد هم‌گرایی بین یافته‌های پژوهش‌های کیفی مختلف است. در این روش، پژوهش‌های موردی، از جایگاه اولیه خود به‌عنوان یک پژوهش، مستقل می‌شوند و به‌عنوان بخشی از مجموعه یافته‌های یک پژوهش جدید عمل می‌کنند؛ در نتیجه، هم‌گرایی بین پژوهش‌های مختلف به شکل‌گیری دانشی جدید و عمیق منجر خواهد شد (کمالی، ۱۳۹۶، ۷۲۸).

روش‌های متعددی برای انجام فراترکیب پیشنهاد شده‌است که الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو بیشترین کاربرد را دارد که شامل موارد زیر است: ۱. تنظیم سؤال پژوهش؛ ۲. مرور ادبیات به‌صورت نظام‌مند؛ ۳. جست‌وجو و انتخاب متون مناسب؛ ۴. استخراج اطلاعات متون؛ ۵. تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی؛ ۶. کنترل کیفیت؛ ۷. ارائه یافته‌ها. این هفت مرحله در شکل ۱ ارائه شده‌است.

شکل ۱. روش فراترکیب هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷)

در ادامه، این هفت مرحله در راستای مرور نظام‌مند پژوهش‌های کنترل نآرآمی‌های اجتماعی، یک به یک شرح می‌شود.

مرحله اول: تنظیم سوالات پژوهش

اولین گام در روش پژوهش فراترکیب، طرح سئوالاتی است که پژوهشگر در فرآیند تحقیق خود به دنبال پاسخ به آنهاست؛ بنابراین، برای تنظیم سوالات پژوهش، از شاخص‌هایی مانند جامعه مورد مطالعه، چه چیزی، چه موقع و چگونگی روش استفاده می‌شود. بدین منظور، از پایگاه‌های داده، نشریه‌ها و موتورهای جستجوی مختلف استفاده شده و پژوهش‌های درمحدوده سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ مورد بررسی قرار گرفت. سوال‌های پژوهش بدین شرح است:

چه چیزی: با توجه به مطالعه ادبیات، مولفه‌ها و شاخص‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی کدام است؟

چه جامعه‌ای: جامعه مورد مطالعه برای دستیابی به مولفه‌ها و شاخص‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی کدام است؟

محدودیت زمانی: موارد بالا در چه دوره زمانی بررسی و جستجو شده است؟

چگونگی روش: چه روشی برای فراهم کردن مطالعات استفاده شده است؟

مرحله دوم: بررسی نظام‌مند متون

جامعه آماری پژوهش، شامل مقالات فارسی موجود در پایگاه‌های بانک اطلاعات نشریات کشور، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، ایران‌داک، سیویلیکا، مقالات علمی کنفرانس و ژورنال و نشریه‌های مختلف فارسی است و برای جستجوی منابع و مقاله‌های پژوهش، از واژه‌های کلیدی متنوعی استفاده شد و در نهایت، ۸۲ پژوهش یافت شد. در جدول ۱، توزیع فراوانی پژوهش‌های بازتابی شده در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی، ارائه شده است.

معیارهای ورود به پژوهش عبارت‌اند از: ۱. استفاده از اصطلاحات تعیین شده برای عنوان؛ ۲. کامل بودن گزارش پژوهش؛ ۳. ارتباط محتوای پژوهش با بحث مربوط به کنترل ناآرامی‌های اجتماعی.

معیارهای خروج از پژوهش: ۱. مطالعاتی که در چکیده پژوهش نتایج را اعلام کرده بودند؛ ۲. مطالعاتی که از نگارش ادبی مناسب برخوردار نبودند؛ ۳. مطالعاتی که به‌صورت شفاف و قابل درک برای خوانندگان نوشته نشده بودند.

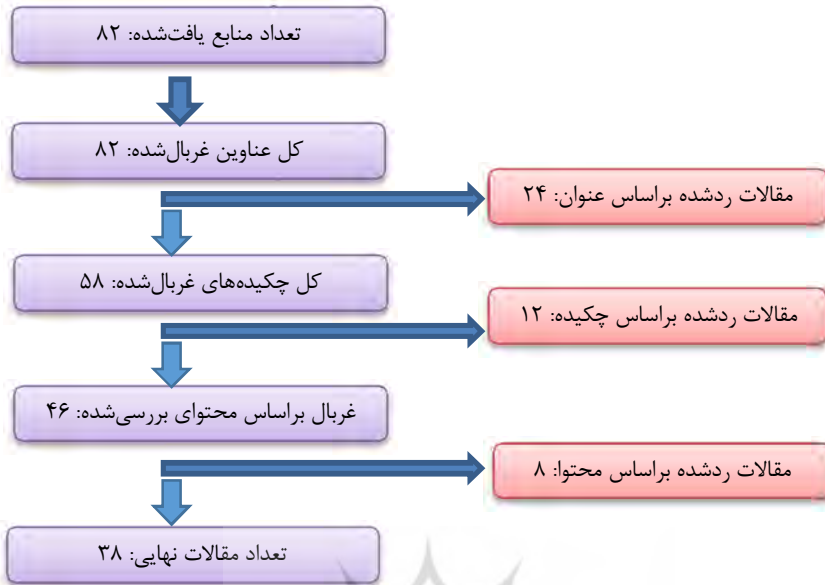
جدول ۱. توزیع فراوانی پژوهش‌های بازیابی‌شده کنترل ناآرامی‌های اجتماعی در پایگاه‌های اطلاعاتی

موردبررسی

پایگاه داده	تعداد کلی مقالات	فیلترشده براساس عنوان	فیلترشده براساس چکیده	فیلترشده براساس متن کامل	سال پژوهش	کل
سیویلیکا	۲۸	۹	۵	۳	۱۳۹۲- ۱۴۰۲	۱۱
SID	۱۶	۵	۳	۱	۱۳۹۲- ۱۴۰۲	۷
Magiran	۱۴	۴	۱	۲	۱۳۹۲- ۱۴۰۲	۷
ایران داک	۱۰	۲	۲	۱	۱۳۹۲- ۱۴۰۲	۵
Google Scholar	۱۴	۴	۱	۱	۱۳۹۲- ۱۴۰۲	۸
کل	۸۲	۲۴	۱۲	۸	۱۳۹۲- ۱۴۰۲	۳۸

مرحله سوم: جست‌وجو و انتخاب مقاله‌های مناسب

برای انتخاب مقاله‌های مناسب، در ابتدا و با جست‌جوهای انجام‌شده، تعداد ۸۲ پژوهش یافت شد که از بین آنها ۴۴ مورد دارای نقص بوده و یا دچار هم‌پوشانی بودند. پس از حذف موارد مذکور، در مجموع، ۳۸ پژوهش انتخاب شد که بسیاری از آنها به مقالات اختصاص داشت. کلیه مقالات و گزارش‌ها با استفاده از فیلتر براساس عنوان، فیلتر براساس چکیده و فیلتر براساس کل متن، غربالگری شدند و برای انجام این غربالگری، از ابزار CASP بهره گرفته شد. شکل ۲ خلاصه‌ای از فرآیند ارائه‌شده را همراه با نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد.

شکل ۲. خلاصه‌ای از نتایج جست‌وجو و انتخاب مقالات مناسب

ابزار CASP با استفاده از ۱۰ سوال به پژوهشگر کمک می‌کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعات کیفی تحقیق را مشخص کند. این سوالات عبارتند از:

۱. اهداف تحقیق: هدف مشخص مقاله را بررسی می‌کند.
۲. منطق روش: روش پژوهش انتخاب‌شده و اینکه آیا منطقی‌ترین و مناسب‌ترین روش و یا علمی‌ترین روش است یا خیر.
۳. طرح پژوهش: به بررسی دقت و عملکرد محقق در انتخاب موضوع، بیان اهمیت موضوع، اهداف، فرضیه‌ها، روش، تعریف ابزارها و منابع می‌پردازد.
۴. روش نمونه‌گیری: دقت پژوهشگر در انتخاب روش نمونه‌گیری و اعتبار آن را بررسی می‌کند.
۵. گردآوری داده‌ها: ابزارهای استفاده‌شده در پژوهش را بررسی می‌کند.
۶. انعکاس‌پذیری: رابطه بین محقق و شرکت‌کنندگان را نشان می‌دهد.
۷. ملاحظات اخلاقی: رعایت ملاحظات اخلاقی مانند سرقت ادبی و استفاده از منابع علمی معتبر را بررسی می‌کند.

۸. دقت تجزیه و تحلیل داده‌ها: استفاده مناسب از روش درست برای تجزیه و تحلیل داده‌ها را بررسی می‌کند.
۹. بیان روشن یافته‌ها: شفاف بودن یافته‌ها و درک راحت آنها برای خواننده را بررسی می‌کند.
۱۰. ارزش تحقیق: ارزش علمی و کاربردی تحقیق را بررسی می‌کند.

منطق‌گزینش مقالات به این ترتیب است که با اعطای امتیاز به هریک از شاخص‌ها از ضعیف (۱) تا عالی (۵) در هریک از شاخص‌های ده‌گانه امتیازی داده می‌شود. سپس مقالات به ۵ طبقه عالی (۴۱ تا ۵۰)، خیلی خوب (۳۱ تا ۴۰)، خوب (۲۱ تا ۳۰)، متوسط (۱۰ تا ۲۱) و ضعیف (۰ تا ۱۰) دسته‌بندی می‌شوند. ارزیابی انجام‌شده براساس ده معیار CASP نشان داد که ۴۶ درصد مقالات در سطح عالی، ۲۱ درصد در سطح خیلی خوب، ۱۵ درصد در سطح خوب، ۱۴ درصد در سطح متوسط و ۴ درصد مقالات نیز در سطح ضعیف قرار داشتند.

مرحله چهارم: استخراج اطلاعات مقاله

در این مرحله، اطلاعات هریک از ۳۸ پژوهش‌نهایی استخراج می‌شود. در پژوهش حاضر، اطلاعات پژوهش‌های انتخاب‌شده، ابتدا براساس موضوع اصلی مقالات در حوزه کنترل نآرامی‌های اجتماعی پژوهش‌ها دسته‌بندی شدند سپس ویژگی‌های مربوط به هر پژوهش (شامل نام و نام‌خانوادگی نویسنده، سال انتشار پژوهش و عنوان پژوهش) طبقه‌بندی شده و درنهایت، مورد بررسی قرار گرفتند. منابع استفاده‌شده برای استخراج کدها در جدول ۲ نشان داده شده‌است.

جدول ۲. مروری بر ۳۸ پژوهش استخراج شده در حوزه کنترل نآرامی‌های اجتماعی

عنوان پژوهش	سال انتشار	نویسنده/نویسندگان
الگوی هوشمندانه در مقابله با اغتشاش	۱۴۰۲	احمد رضائی
طراحی الگوی انتظامی پیشگیری از شکل‌گیری اجتماعات غیرقانونی و کنترل آن	۱۴۰۱	حسن کرمی
رویکردها و سازوکارهای پلیس در پیشگیری از نآرامی‌های اجتماعی	۱۴۰۱	ابراهیم رجیبی تاج امیر

عنوان پژوهش	سال انتشار	نویسنده/نویسندگان
تحلیل امنیتی - اجتماعی ناآرامی‌های پاییز ۱۴۰۱	۱۴۰۱	حسن مفخمی و علی احتشامی
مسئله‌یابی حقوقی در ناآرامی‌های ۱۴۰۱ ایران	۱۴۰۱	سیدحسین صفایی و همکاران
واکاوی حکمرانی امنیتی برای مقابله با ناآرامی‌ها در جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۰	محمود عسگری و حسین حسینی
کنترل اجتماعات در ناآرامی‌های قومی	۱۴۰۰	سیدمصطفی حسینی
بررسی شیوه‌های مدیریت جهادی در مقابله با اغتشاشات (مطالعه موردی یگان‌های ویژه)	۱۴۰۰	حسین پور و همکاران
بررسی علل و ابعاد امنیتی‌شدن ناآرامی‌های اجتماعی	۱۴۰۰	محمدقابل علی اصغری
تأثیر ابزارها و روش‌های عملیات روانی در کنترل اجتماعات غیرقانونی	۱۳۹۹	علیرضا جزینی و ذکریا محمدرحیمی
تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به خشونت سیاسی با تأکید بر موفقیت در ناآرامی و کنترل ناآرامی‌ها (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران)	۱۳۹۹	سیدمهدی تقوی و همکاران
راهبردهای پیشگیرانه فعال بحران سیاسی - امنیتی مبتنی بر تحلیل ناآرامی‌ها	۱۳۹۹	رسول یوسفی رامندی و محمد یوسفی رامندی
آینده‌پژوهی کنترل کنش‌های جمعی برانداز با تأکید بر ناآرامی‌های شهری	۱۳۹۹	جعفر حسین پور و اسماعیل کرم زاده
نقش اشراف اطلاعاتی یگان ویژه ناجا در کنترل اجتماعات و مقابله با اغتشاشات	۱۳۹۹	حسن رودباری آملی
رویکردی به ناآرامی‌های اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری	۱۳۹۹	محمود عسگری
بررسی تطبیقی مقابله با ناآرامی‌های اجتماعی در ایران و انگلستان	۱۳۹۹	علیرضا مدنی
ناآرامی‌های اجتماعی و مدیریت آنها	۱۳۹۹	محمدحسین الیاسی
روش‌های تحلیل رفتار جمعی و مقابله با اغتشاشات و تجمعات غیرقانونی	۱۳۹۸	محمدحسن جهانگیری و مجید فرد ایمانلو
مدیریت بحران‌های اجتماعی ناشی از نقاط بحرانی در کلان شهرها	۱۳۹۸	علی احتشامی
مدل مقابله مردم‌پایه با ناآرامی‌ها از طریق بهره‌گیری از تجارب چهل‌ساله ج.ا.ایران	۱۳۹۸	محمود عسگری
مطالعه و دسته‌بندی نقش فنون عملیات روانی در پیشگیری و کنترل تجمعات غیرقانونی	۱۳۹۸	ابوالفضل پورمنافی و مریم ثابتی
مروری بر دیدگاه‌های نظری رویکردهای مدیریت پلیس در کنترل بحران‌های اجتماعی	۱۳۹۷	علی کریمی و نادر کوهی

عنوان پژوهش	سال انتشار	نویسنده/نویسندگان
تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت ناآرامی‌ها (مورد مطالعه: یگان ویژه)	۱۳۹۶	رضا غنی لو و یحیی حسین خانی
نقش اشراف اطلاعاتی پلیس در برقراری نظم و امنیت	۱۳۹۶	حسین ذوالفقاری و همکاران
بررسی یگان‌های ویژه ناجا و کنترل اجتماعات با رویکرد مدیریت بحران اجتماعی	۱۳۹۶	محمد جعفری و مرتضی شعاعی
تأثیر توانمندسازی روان‌شناختی کارکنان یگان ویژه بر کنترل اغتشاشات	۱۳۹۵	عباس نظری
عملیات روانی و تأثیر آن بر اغتشاشات شهری	۱۳۹۵	مجید کریمی
مدیریت انتظامی ناآرامی‌های نهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۴	مهدی بشارتی منش
شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدیریت بحران‌های اجتماعی و ارائه الگوی کاربردی انتظامی	۱۳۹۳	اکبر سلیمی
فرآیند اجرای عملیات روانی در کنترل اغتشاشات	۱۳۹۳	محمود قاسمی فر
رابطه آموزش‌های واپایش اجتماعات بر مهار ناآرامی‌های شهری	۱۳۹۲	محمدحسین احمدی و همکاران
جریان کنترل اعتراض در سائوپائولو	۲۰۲۱	ماسیل و ماچادو
ناآرامی اجتماعی در بریتانیا و ترکیه	۲۰۲۱	هادسون و والش
پلیس شبه‌نظامی در مدیریت ناآرامی‌ها	۲۰۲۰	لازنس کا کی
ناآرامی اجتماعی در انگلستان و ترکیه	۲۰۱۸	کیلی و همکاران
ابزارهای پلیس برای کنترل موفق اعتراض	۲۰۱۷	ریچاردز
بازتعریف استانداردهای توسل به زور، پیامدهای سیاست و عمل	۲۰۱۶	درای و همکاران
استراتژی‌هایی برای مدیریت موثر جمعیت	۲۰۱۶	اتمیر و کهلر

مرحله پنجم: تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی

هدف از این مرحله، ایجاد تفسیرهای یکپارچه و جدید از یافته‌ها است. طی تجزیه و تحلیل در این پژوهش، موضوعاتی جستجو شد که در بین مطالعه‌های موجود در فراترکیب پدیدار شدند. این مورد به‌عنوان بررسی موضوعی شناخته می‌شود. در این مرحله از پژوهش، ابتدا تمام عوامل استخراج‌شده از مطالعات پیشین، به‌عنوان کد در نظر گرفته شد و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آنها در مفهومی مشابه دسته‌بندی شدند. این مرحله که حساس‌ترین مرحله فراترکیب است، باید با دقت خاصی انجام شود؛ چراکه یافته‌های این گام، مبنایی برای الگوی نهایی پژوهش به شمار می‌روند و باید در

ترکیب آنها دقت خاصی مبذول داشت. به این ترتیب، مفاهیم پژوهش شکل داده شد. در جدول ۳ مقوله‌بندی یافته‌ها ارائه شده است.

جدول ۳. ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی

ابعاد	مولفه‌ها	شاخص‌ها
وضعیت صنفی - کارگری	اقدامات پیش‌بینانه	مسئول‌سازی (درون‌سازمانی - انتظامی، آگاه‌سازی مسئولان مربوطه) هدایتی (هدایت متولیان استانی در جهت رفع مشکل سازمان مربوطه) حمایتی (انتظامی و مسئولین - انجام واکنش، چاره‌اندیشی و تصمیم‌گیری) اقدام عملیات انتظامی (کلانتری و یگان امداد).
	اقدامات پیگیری	هدایت معترضان به داخل سازمان مربوطه، پیش‌بینی محل مناسبی برای معترضین.
وضعیت سیاسی - امنیتی	عملیات‌های پیش‌دستانه	عملیات روانی و روشنگری، عملیات فضای مجازی، عملیات اطلاعاتی، عملیات انتظامی.
الگوی هوشمندانه	مرحله بازدارنده	نمایش اقتدار، عملیات روانی و تحمیل اراده.
	مرحله نرم	انجام عملیات‌های محدود و هدایت‌شده، دستگیری‌های هدفمند و اختراهای جدی.
	مرحله تمام‌کننده	دستگیری رهبران و سران ناآرامی (استفاده از تمام امکانات در اختیار برای خاتمه‌دادن به اغتشاش).
راهبرد نرم	قدرت تسلط بر افکار	تقویت باورها، شفاف‌سازی در اطلاع‌رسانی، تهاجم مقابله‌ای با حملات دشمن.
راهبرد پیشگیرانه	رویکردها و سازوکارهای پیشگیرانه پلیس	مطالبه‌گری، تعاملی و همکاری سازمان‌های موثر، مداخله نرم مبتنی بر حل مسئله، حمایت قضایی، استفاده از فناوری، بازداشت ارادل و اوباش به‌عنوان لایه اول آشوب‌ها در راستای پیشگیری.
عملیات روانی	فریب	همگون‌سازی نیروی‌های اطلاعاتی با معترضان، ارسال پیام از منابع مطمئن جمعیت اغتشاشگر برای کشف حقایق، همدری با معترضان برای خلع سلاح روانی آنها، غیرعادی و غیرمهم جلوه‌دادن.
	شایعه	نشر شایعه وجود نفوذی در بین معترضان، ارائه اسناد و اطلاعات ساختگی فراوان ضد رهبران آشوب، جلوگیری از تبلیغات و پیام‌های محرک عاطفی، استفاده از شخصیت‌های تأثیرگذار مورد قبول اغتشاشگران، عملکرد صحیح و اطلاع‌رسانی دقیق برای کنترل شایعات.
	تبلیغات	برآورد روان‌شناسی وضعیت، انتخاب رسانه برای عملیات موفق، ارسال پیام‌های اقناع‌کننده پرتکرار، ایجاد کانون‌های خبری جدید در ساعات اولیه، تغییر نگرش رهبران آشوب و جمعیت معترض با پیام‌های ساده، ارائه اطلاعات عمومی لازم به سایر شهروندان.

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
	متقاعدسازی	زمان‌بندی و محتوای درست برای پیام انتخاب شود، پرهیز از درگیری لفظی با معترضان، ایجاد نیاز به پلیس در گروه‌های معترض، معتبر و باورپذیر بودن مذاکرات پلیس، تمرکز بر روی گروه‌های قابل اقتناع.
اشراف اطلاعاتی	هماهنگی برون‌سازمانی	نیازمندی‌های خبری، هماهنگی بین دستگاه‌ها و ادارات مرتبط، پیش‌بینی بحران‌های آینده، آگاهی از وضعیت ناآرامی‌ها.
	کنترل صحنه	بررسی میدان عمل، اجرای سریع، آمادگی فردی و سازمانی، کنترل صحنه، اقدامات بازدارنده، نمایش قدرت، سرعت عمل واحدهای ضد اغتشاش.
راهبرد انتظامی	روش‌های انتظامی مهار ناآرامی	قرق منطقه، برقراری تأمین و حفاظت از هدف‌های احتمالی، واپایش ازدحام یا شورش، برقراری واپایش منطقه‌ای، خنثی‌سازی تهدیدهای ویژه.
	روش‌های مهم پراکنده‌کردن جمعیت	نمایش قدرت، دعوت به متفرق شدن؛ به‌کارگیری آرایش‌های ضداغتشاش؛ استفاده از ماشین آب‌پاش؛ به‌کارگیری عوامل شیمیایی ضد اغتشاش؛ به‌کارگیری دیگر سلاح‌های ضد اغتشاش.

مرحله ششم: حفظ کنترل کیفیت

از ابزار سی. ای. اس. پی.^۱ برای بررسی روایی فراترکیب بهره گرفته شد و کلیه پژوهش‌های انتخاب‌شده با استفاده از ۱۰ معیار مذکور سی. ای. اس. پی. مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد که ۳۸ مورد پژوهشی انتخاب‌شده ارزشی بالاتر از ۲۵ دارند. برای بررسی پایایی روش فراترکیب نیز از مقایسه نظرات با یک خبره دیگر استفاده شد. درنهایت، از طریق توافق بین دو کدگذار یا شاخص کایا به کمک نرم‌افزار اس. پی. اس. پی.^۲ نسخه ۲۸ ارزیابی شد. نتایج نشان می‌دهد که ضریب کاپا (۰/۷۲۷۲) بیشتر از ۰/۶ به‌دست آمده‌است

1. CASP
2. SPSS

و بنابراین، می‌توان گفت که ضریب توافق در سطح مطلوبی قرار دارد و پژوهش‌های انتخاب‌شده با استفاده از روش فراترکیب از پایایی مطلوبی برخوردار هستند. نتایج پایایی در جدول ۴ و وضعیت شاخص کاپا در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۴. پایایی روش فراترکیب

نظر محقق			بله	نظر خبره دیگر
مجموع	خیر	بله		
9	B=1	A=8	بله	
2	D=0	C=2	خیر	
N=11	1	10	مجموع	

$$\frac{A+D}{N} = 0.7272 = \text{توافقات مشاهده شده}$$

جدول ۵. وضعیت شاخص کاپا

مقدار عددی شاخص کاپا	وضعیت توافق
کمتر از صفر	ضعیف
0-0/2	بی‌اهمیت
0/21-0/4	متوسط
0/41-0/6	مناسب
0/61-0/8	معتبر
0/81-1	عالی

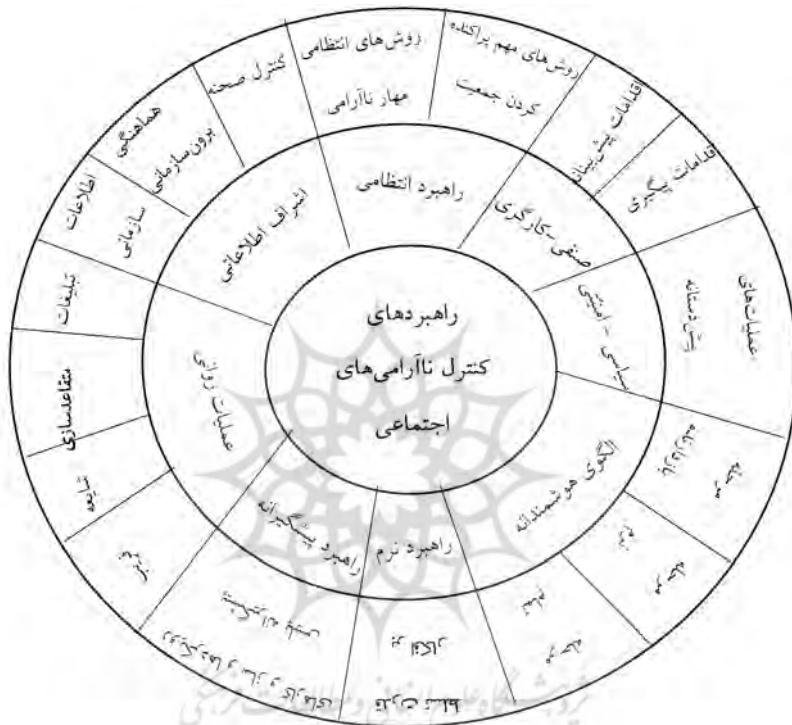
$$\text{توافقات اتفاقی: } \frac{A+B}{N} \times \frac{A+C}{N} \times \frac{C+D}{N} \times \frac{B+D}{N} = \frac{9}{11} \times \frac{10}{11} \times \frac{2}{11} \times \frac{1}{11} = 0.0122$$

$$K = \frac{\text{توافقات اتفاقی} - \text{توافقات مشاهده شده}}{\text{توافقات اتفاقی} - 1} = \frac{0.7272 - 0.0122}{1 - 0.0122} = 0.7028$$

مرحله هفتم: ارائه یافته‌ها

در گام نهایی فرآیند فراترکیب، یافته‌های حاصل از مراحل پیشین ارائه می‌شود و یافته‌های به‌دست‌آمده از مراحل قبل، در قالب یک الگوی مفهومی ارائه می‌گردد. در پژوهش حاضر، براساس نتایج تحلیل، ۸ بعد ۱۷ مولفه و ۸۲ شاخص شناسایی و آزمون کیفی آنها تأیید شد. الگوی مفهومی راهبردهای کنترل ناآرامی‌های اجتماعی در شکل ۳ ارائه شده است. الگوی ارائه‌شده در این پژوهش، در حقیقت اجماع نظریات ارائه‌شده در قالب یک مجموعه واحد است

که دیدگاه جامع و کلی گرایانه‌ای به کنترل ناآرامی‌های اجتماعی می‌دهد. بنابراین، باتوجه‌به پاسخ به سوال‌های پژوهش در مراحل هفت‌گانه، مولفه‌ها و شاخص‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی را می‌توان در قالب شکل زیر ارائه نمود:

شکل ۳. الگوی مفهومی راهنم‌های کنترل ناآرامی‌های اجتماعی

درنهایت و پس از ارائه یافته‌ها و دسته‌بندی مفاهیم، باید اعتبار پژوهش بررسی و بهینه شود. سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) چهار نوع اعتباریابی توصیفی، تفسیری، نظری و عملی را برای فراترکیب معرفی کرده‌اند که خلاصه‌ای از آنها در جدول ۶ ارائه شده‌است.

جدول ۶. فرآیند اعتباریابی و بهینه‌سازی فراترکیب (سندلوسکی و باروسو، ۲۰۰۷)

ردیف	فرآیندها	توصیفی	تفسیری	نظری	عملی
۱	برقراری ارتباط با نویسندگان اصلی مقالات	+			+
۲	مشورت با متخصص در زمینه پژوهش‌های فراترکیب				+
۳	جستجوی منابع توسط دو ارزیاب مستقل	+	+		
۴	ارزیابی هر گزارش توسط دو ارزیابی به صورت مستقل	+	+		
۵	برگزاری جلسات هفتگی گروه پژوهش با هدف بحث درباره یافته‌ها	+			
۶	جستجو، نظم‌دهی و اصلاح راهبردهای جستجوی منابع				+
۷	برگزاری جلسات هفتگی گروه پژوهش با هدف بحث درباره نتایج ارزیابی‌های صورت گرفته و تصمیم‌گیری درباره نتایج	+	+		
۸	مستندسازی تمامی فرآیندها، رویه‌ها و تغییرات در فرآیند پژوهش و نتایج برگزاری نشست‌های گروه تفکر	+	+	+	+

در پژوهش حاضر، به منظور اعتباریابی و بهینه‌سازی یافته‌ها از تمامی مراحل ذکر شده استفاده شد؛ بنابراین، پژوهش حاضر با توجه به انجام این مراحل از چهار نوع اعتبار توصیفی، تفسیری، نظری و عملی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

ناآرامی‌های اجتماعی در قالب آشوب و اعتراض و... از پدیده‌های شناخته شده در جوامع مختلف است و با انجام تغییر در سطوح مختلف سازه‌های اجتماعی می‌تواند موجب بروز بحران‌های شدید در سطح جامعه گردد. امروزه، به دلیل وجود محرک‌های فراوان - اعم از سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و مانند آن - چنانچه ناآرامی‌ها به خوبی کنترل و هدایت نشوند، می‌توانند بستر ساز بسیاری از ناامنی‌ها و بحران‌ها شده و امکان سوءاستفاده‌های سیاسی و مانند آن را فراهم کنند. در چنین شرایطی، امنیت جامعه به خطر می‌افتد و حوزه‌های مختلف اجتماعی از قبیل آموزش و فرهنگ، تولید علم، تولید کالاها، توزیع عادلانه منابع و حتی امنیت ملی تحت تأثیر قرار می‌گیرند. از سوی دیگر، عدم کنترل صحیح جمعیت‌ها و تبدیل آنان به حالت‌های بحران‌زا مانند اغتشاش و شورش، ممکن است بازخوردهای منفی فراملی و منطقه‌ای را نیز به همراه داشته باشد؛ بنابراین، اتکا به کنترل مناسب و در صدر آن، پیشگیری از

وقوع ناآرامی‌های اجتماعی، هزینه‌های مادی و معنوی بسیار کمتری را به دنبال خواهد داشت.

نتایج حاصل از تحلیل یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که برای کنترل ناآرامی‌های اجتماعی و نیز پیشگیری از شکل‌گیری اجتماعات غیرقانونی و کنترل آن - قبل از اینکه تبدیل به اغتشاش و یا پدیده‌های امنیتی شود - می‌توان به فراخور پیشران‌های ناآرامی، اقدامات پیشگیرانه و کنترلی لازم را انجام داد. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد که در ناآرامی‌های دارای پیشران صنفی و کارگری، مسئولان انتظامی استان می‌توانند با اقدامات پیش‌بینانه و پیشگیرانه به صورت سلسله‌مراتبی از زمانی که زمزمه‌های اعتراض پدیدار می‌شود، اقدامات مقتضی را به انجام برسانند. در ناآرامی‌های با پیشران سیاسی و امنیتی که میدان‌داری اعتراضات، مبتنی بر هدایت معاندین و بیگانگان است، انجام اقدامات پیش‌دستانه در راستای تنویر افکار عمومی از طریق عملیات روانی و روشننگری، عملیات‌های مرتبط در فضای مجازی و در مراحل بعد، اقدامات اطلاعاتی و درنهایت، اقدامات انتظامی، اثرگذار خواهد بود.

در الگوی هوشمندانه در مرحله اول (بازدارنده)، استفاده از ابزار و امکانات موجود، استفاده از نمایش اقتدار، عملیات روانی و تحمیل اراده، می‌توان صحنه را کنترل و از درگیری زود هنگام جلوگیری نمود و در مرحله دوم (نرم)، با دستگیری‌های هدفمند و اخطارهای جدی، جمعیت را متفرق و اوضاع را کنترل کرد و در مرحله سوم (تمام‌کننده)، با استفاده از تمام امکانات موجود، برای خاتمه‌دادن به اغتشاش وارد عمل شد.

در راهبرد نرم، هدف و اقدام اصلی، تسلط بر افکار و اذهان مردم با تقویت باورها، شفاف‌سازی در اطلاع‌رسانی و تهاجم مقابله‌ای با حملات دشمن می‌باشد. در راهبرد پیشگیرانه، پلیس با رویکردها و سازوکارهای پیشگیرانه و با مطالبه‌گری، همکاری با سازمان‌های موثر، مداخله نرم مبتنی بر حل مسئله، حمایت قضایی، استفاده از فناوری و بازداشت ارادل و اوباش به‌عنوان لایه اول آشوب‌ها در راستای پیشگیری اقدام می‌نماید. در راهبرد عملیات روانی، معمولاً پلیس با چهار روش فریب، شایعه، تبلیغات و متقاعدسازی در جهت نفوذ و

تغییر نگرش رهبران و معترضان اقدام نموده و درنهایت، هسته اولیه و جمعیت معترض را تحت کنترل قرار می‌دهد. در حوزه اشراف اطلاعاتی، توسل به اطلاعات سازمانی و برآوردها و اقدامات پیش‌بینانه و شناخت زوایای مختلف اغتشاش احتمالی و نیز هماهنگی‌های اطلاعاتی بین دستگاهی با اشراف لازم و احراز آمادگی همه‌جانبه و سرعت عمل نسبت به اجرای اقدامات بازدارنده از اهمیت خاص برخوردار است. درنهایت، در راهبرد انتظامی، با استفاده از روش‌های مختلف کنترل و مهار ناآرامی‌ها نسبت به پراکنده کردن جمعیت و خنثی‌سازی تهدیدها و نیز به‌کارگیری آرایش‌های ضد اغتشاش اقدام می‌گردد.

روشن است که وقتی پلیس اهمیت کنترل صحیح ناآرامی‌ها را درک کند، آنگاه سعی می‌کند که متناسب با شرایط حاکم بر جامعه و پیشران‌های تأثیرگذار در ناآرامی‌ها، مأموریت خود را مبتنی بر الگوی راهبردی به انجام رساند و این امر محقق نمی‌شود مگر اینکه در رویکردهای سنتی کنترل ناآرامی‌ها تجدیدنظر شده و از راهبردهای نوین از جمله علوم و فناوری‌های جدیدی که در موضوعات پلیسی و مقابله با ناآرامی‌های اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد بهره برد.

پیشنهادهای

با عنایت به یافته‌های این پژوهش، به‌منظور تقویت و موفقیت در کنترل ناآرامی‌های اجتماعی و برای رسیدن به وضعیت مطلوب، پیشنهادها و توصیه‌هایی به شرح زیر قابل عرضه است:

۱. بازنگری برنامه‌های موجود با تأکید بر رویکرد آینده‌پژوهی؛
۲. توسعه منابع انسانی برای کار در محیط متغیر و پیچیده؛
۳. برگزاری همایش‌ها و نشست‌های تخصصی مرتبط با کنترل ناآرامی‌های اجتماعی در آینده و در راستای افزایش اطلاعات و سواد مدیران؛
۴. بهبود و و ارتقای نگرش سیاست‌گذاران و مدیران نسبت به آینده کنترل ناآرامی‌های اجتماعی؛
۵. طراحی و اجرای برنامه‌های راهبردی متناسب با پیشران‌ها برای کنترل ناآرامی‌ها؛

۶. بسترسازی‌های مناسب برای استفاده از ظرفیت‌های فناوری ارتباطات و اطلاعات و تأکید بر بهره‌جویی از مزایای فناوری‌های روز؛
۷. افزایش دسترسی و استفاده از ظرفیت‌های اساتید و یافته‌های تحقیقاتی جدید؛
۸. بهره‌گیری از تجارب مثبت سایر کشورهای موفق جهان با در نظر گرفتن ویژگی‌های محیطی؛
۹. استفاده از زوایای تلفیقی راهبردهای کنترل ناآرامی‌ها و بهره‌گیری از آینده‌پژوهی.

تشکر و قدرانی

از استادان محترم راهنما و مشاور و همچنین داوران عزیز که مرا در تدوین مقاله یاری نمودند، کمال تشکر و قدردانی خویش را ابراز می‌کنم.

فهرست منابع

- رجبی تاج امیر، ابراهیم (۱۴۰۲). رویکردها و سازوکارهای پلیس در پیشگیری از ناآرامی‌های اجتماعی. فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. ۱۸ (۶۷)، ۲۵۰-۲۱۹.
doi:10.22034/cps.2023.1273583.1587
- احمدی، محمدحسین؛ الوند، مریم؛ شمسایی، مهدی (۱۳۹۲). رابطه آموزش‌های واپایش اجتماعات بر مهار ناآرامی‌های شهری، فصلنامه توسعه مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، ۷ (۲۹)، ۵۴-۲۷.
http://harold.jrl.police.ir/article_12067.html
- اسملسر، نیل (۱۳۹۰). تئوری رفتار جمعی، ترجمه رضا دژاکام، تهران: انتشارات مؤسسه یافته‌های نوین.
- الیاسی، محمدحسین (۱۳۹۹). ناآرامی‌های اجتماعی و مدیریت آنها (طرح پژوهشی)، مرکز مطالعات راهبردی فراجا.
- برجوئی فرد، عباس؛ محمدی، زینب و پاشائی علیزاده، مجتبی (۱۴۰۲). الگوی راهبردی دفاع همه‌جانبه؛ مبتنی بر آرا و اندیشه‌های امام‌خمينی (ره) و مقام‌معلم رهبری (مدظله‌العالی). نشریه علمی مطالعات راهبردی ناجا، ۸ (۲)، ۱۶۷-۱۹۸.
doi: 20.1001.1.25381946./ssj.2023.101627
- بشارتی‌منش، مهدی (۱۳۹۴). مدیریت انتظامی ناآرامی‌های نهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی (مورد مطالعه: فرماندهی انتظامی شهرستان دورود). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. تهران. دانشگاه علوم انتظامی امین.
- پورمنافی، ابوالفضل و ثابتی، مریم (۱۳۹۸). مطالعه و دسته‌بندی نقش فنون عملیات روانی در پیشگیری و کنترل تجمعات غیرقانونی در استان خراسان شمالی. فصلنامه علمی دانش انتظامی خراسان شمالی. ۶ (۲۱)، ۱۲۶-۱۰۵.
http://khs.jrl.police.ir/article_91440.html
- تقوی، سیدمهدی؛ خادمیان، طلیمه؛ متقی، ابراهیم؛ شیرزاد، هادی (۱۳۹۹). تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به خشونت سیاسی با تأکید بر موفقیت در ناآرامی و کنترل ناآرامی‌ها. پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی. ۱۳ (۵۲)، ۱۳۲-۱۰۹.
doi: 10.22034/osra.2020.95059

- حیدرنیا، علیرضا (۱۴۰۰). الگوی مدیریت ناآرامی‌های اجتماعی در تهران. رساله برای اخذ درجه دکترا. تهران. دانشگاه عالی دفاع ملی.
- حسین پور، جعفر (۱۳۹۹). رفتارهای جمعی در اجتماعات و اغتشاشات. تهران. انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین.
- حسین پور، جعفر و کرم‌زاده، اسماعیل (۱۳۹۹). آینده‌پژوهی کنترل کنش‌های جمعی برانداز با تأکید بر ناآرامی‌های شهری. نشریه علمی آفاق امنیت، ۱۳ (۴۶)، ۶۵-۸۹.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25381857.1399.13.46.3.8>
- حسین پور، جعفر؛ یوسفی، محمدصالح؛ جعفری، محمد و محمدنژاد، ابراهیم (۱۴۰۰). بررسی شیوه‌های مدیریت جهادی در مقابله با اغتشاشات (مطالعه موردی یگان‌های ویژه). نشریه علمی پلیس ویژه، ۱۴۰۰ (۱۳)، ۸۵-۱۰۵.
- http://yegop.jrl.police.ir/article_98156.html
- حسینی، سید مصطفی (۱۴۰۰). کنترل اجتماعات در ناآرامی‌های قومی. دانشنامه تخصصی پلیس جمهوری اسلامی ایران، ۱۲ (۱۲).
- http://exot.jrl.police.ir/article_96969.html
- جزینی، علیرضا و محمدرحیمی، زکریا (۱۳۹۹). تأثیر ابزارها و روش‌های عملیات روانی در کنترل تجمعات غیرقانونی و اعتراض‌آمیز. فصلنامه علمی تخصصی دانش انتظامی قزوین، ۱۳۹۹ (۳۴)، ۴۶-۷۳.
- http://qazvin.jrl.police.ir/article_95767.html
- دروگر، قربان محمد (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی شیوه مدیریت ناآرامی‌های شهری مشهد مقدس در سال ۱۳۸۸ و ارائه الگو. پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد، تهران. دانشگاه علوم انتظامی امین.
- رابرت گر، تد (۱۳۸۷). چرا انسان‌ها شورش می‌کنند؟، ترجمه علی مرشدی‌زاده، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- رضایی، احمد (۱۴۰۱). پیشگیری از بحرانی‌شدن اغتشاش، تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین.
- رضایی، احمد (۱۴۰۲). الگوی هوشمندانه در مقابله با اغتشاش. دانشنامه تخصصی پلیس، ۱۴ (۱).

http://exot.jrl.police.ir/article_100841.html

- روحی، نبی‌اله؛ قیصری، نوراله و فاطمی‌یگانه، علی‌محمد (۱۴۰۲). مشارکت مردمی؛ انتظام و امنیت‌سازی در سپهر اندیشه امام‌خامنه‌ای. نشریه علمی مطالعات راهبردی ناجا، ۸ (۱)، ۵-۵۴.

doi: 20.1001.1.25381946./ssj.2023.100979

- رودباری‌آملی، حسن (۱۳۹۹). نقش اشراف اطلاعاتی یگان ویژه ناجا در کنترل اجتماعات و مقابله با اغتشاشات. پایان‌نامه مقطع کارشناسی‌ارشد، تهران. دانشگاه علوم انتظامی امین.

- صفایی، سیدحسین؛ محقق داماد، سیدمصطفی و درویش‌زاده، محمد (۱۴۰۱). مسئله‌یابی حقوقی در ناآرامی‌های ۱۴۰۱ ایران. فصلنامه علمی تخصصی دانشنامه‌های حقوقی، ۵ (۱۶)، ۶۴-۷.

doi: 10.22034/law.2023.702162

- عسگری، محمود؛ حسینی، حسین (۱۴۰۰). واکاوی حکمرانی امنیتی برای مقابله با ناآرامی‌ها در جمهوری اسلامی ایران. نشریه علمی آفاق امنیت، ۱۴ (۵۳)، ۲-۲۵۴.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.25381857.1400.14.53.8.4>

- عسگری، محمود (۱۳۹۸). مدل مقابله مردم پایه با ناآرامی‌ها از طریق بهره‌گیری از تجارب چهل‌ساله ج.ا.ایران. فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی-امنیتی، ۱۳۸۸ (۳۱)، ۷۷-۱۱۲.

magiran.com/p2206945

- علی‌اصغری، محمداقبال (۱۴۰۰). بررسی علل و ابعاد امنیتی‌شدن ناآرامی‌های اجتماعی. فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری، ۱۳ (۳)، ۱۳۷-۱۰۹.

https://cmj.ihu.ac.ir/article_206829.html

- عسگری، محمود (۱۳۹۹). تحلیل ناآرامی‌های مهم اجتماعی در چهار دهه اخیر و سناریوهای ناآرامی‌های احتمالی آینده و الگو مدیریت آن. رساله برای اخذ درجه دکتری. تهران. دانشکده امنیت ملی. دانشگاه عالی دفاع ملی.

- عسگری، محمود (۱۳۹۹). رویکردی به ناآرامی‌های اجتماعی در ج.ا. ایران از منظر مقام‌معلم‌رهبری. فصلنامه مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی. ۱۰ (۴۰)، ۲۷۹-۳۱۸.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.24234621.1399.10.40.11.5>

- عمید، حسن (۱۳۹۰). فرهنگ عمید، چاپ سی‌وهشتم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- غنی‌لو، رضا و حسین‌خانی، یحیی (۱۳۹۶). تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت ناآرامی‌ها (مورد مطالعه یگان ویژه). نشریه علمی پلیس ویژه، ۱۳۹۶ (۶)، ۵۰-۲۵.
http://yegop.jrl.police.ir/article_19974.html
- کرمی، حسن (۱۴۰۲). راهنمای عملی فرماندهان یگان‌های ویژه در ارتقای آمادگی و انجام عملیات مقابله با اغتشاش، تهران: انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.
- کرمی، حسن (۱۴۰۱). طراحی الگوی انتظامی پیشگیری از شکل‌گیری اجتماعات غیرقانونی و کنترل آن. فصلنامه انتظام اجتماعی، ۱۴ (۲)، ۱۵-۱.
doi: 10.22034/entezam.2022.99844
- کوهن، بروس (۱۳۹۵). مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.
- لوبون، گوستاو (۱۳۸۴). روانشناسی توده‌ها، ترجمه کیومرث خواجوی‌ها، تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- محمودبابویی، محمودرضا؛ ذوالفقاری، حسین؛ رادان، احمدرضا و بیات، بهرام (۱۴۰۱). نقش مؤلفه‌های اطلاعات و امنیت در تعامل مدیریت بحران‌های امنیتی. فصلنامه امنیت ملی، ۱۲ (۴۶)، ۳۲-۷۶.
https://ns.sndu.ac.ir/article_2363.html
- مفخمی‌شهرستانی، حسن؛ احتشامی، علی (۱۴۰۱). تحلیل امنیتی - اجتماعی ناآرامی‌های پاییز ۱۴۰۱. فصلنامه انتظام اجتماعی، ۴ (۱۴)، ۲۸-۱.
doi: 10.22034/entezam.2022.100245
- مدنی، علیرضا (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی مقابله‌با ناآرامی‌های اجتماعی در ایران و انگلستان، دومین همایش ملی امنیت اقتدار و پیشرفت، تهران.
<https://civilica.com/doc/1257982>
- معین، محمد (۱۳۸۱). فرهنگ فارسی، چاپ نوزدهم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- یوسفی‌رامندی، رسول؛ یوسفی‌رامندی، محمد مهدی (۱۳۹۹). راهبردهای پیشگیرانه فعال بحران سیاسی - امنیتی مبتنی بر تحلیل ناآرامی‌های سال ۱۳۹۷. مجله سیاست دفاعی، ۲۸ (۱۱۲)، ۹۷-۱۲۹.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.10255087.1399.28.4.4.0>

- Cayli, B., Hodgson, P., & Walsh, D. (2021). Social Unrest in the UK and Turkey: Rethinking police violence against dissident communities. *Comparative Sociology*, 17 (2), 159-186.
- Hatch, M. J., & Cunliffe, A. L. (2013). *Organization Theory: Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives*. Oxford university press.
- Ince, A., Borén, T. & Lindell, I. (2021). After riots: Toward a research agenda on the long-term effects of urban unrest, *Journal of Urban Affairs*, 45:1, 84-101.
- Lawrence Ka-Ki, H. (2020). Rethinking police legitimacy in postcolonial Hong Kong: Paramilitary policing in protest management. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 14 (4), 1015-1033
- Maciel, D. A., & MACHADO, M. R. D. A. (2021). Flows of protest control in são paulo (2013-2014). *Novos estudos CEBRAP*, 40, 227-241.
- Cayli, B., Hodgson, P., & Walsh, D. (2018). Social Unrest in the UK and Turkey: Rethinking police violence against dissident communities. *Comparative Sociology*, 17 (2), 159- 186.
- Richards, Keziah. (2017). *Protest Escalation: A Comparative Case Study Exploring Tools for Police for Successful Protest Engagement* (Thesis, Concordia University, St. Paul).
- Turner & Killian. (1997). *Collective behavior*, Englewood cliffs.
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research* Springer Publishing Company. New York.
- Zimmer, L. (2006). Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts. *Journal of advanced nursing*, 53 (3), 311-318.